

Використана література:

1. Буніятова І.Р. Еволюція гіпотаксису в германських мовах (IV-XIII ст.). – К.: КНЛУ, 2003. – 324 с.
2. Веретельник Н.В. Сложные предложения с уступительными придаточными, вводимые союзами *bien, que, quique* в современном французском языке: Дис. ... канд. филол. наук. – М., 1972. – 232 с.
3. Есперсен О. Философия грамматики. – М.: Издательство иностранной литературы, 1958. – 572 с.
4. Кибрик А.Е. Константы и переменные языка. – СПб.: Алетейя, 2003. – 720 с.
5. Ляпон М.В. Смысловая структура сложного предложения и текст: К типологии внутритекстовых отношений. – М.: Наука, 1986. – С. 137–141.
6. Печенкина Т.Г. Синтаксическая категория уступительности и формы ее выражения в русском языке второй половины XIX в.: Дис. ... канд. филол. наук. – Л., 1976. – 182 с.
7. Приходько А.М. Складносурядне речення в сучасній німецькій мові. – Запоріжжя: ЗДУ, 2002. – 292 с.
8. Сівець Р.С. Адверсативні відношення в паратаксісі сучасної англійської мови // Нова філологія, 2005. – № 2 (22). – С. 108–113.
9. Шендельс Э.И. Грамматика немецкого языка. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1952. – С. 343–345.
10. Blokh M.Y. A course in theoretical English Grammar. – М.: Высшая школа, 1983. – 386 с.
11. Boettcher W. Studien zum zusammengesetzten Satz. – Frankfurt/M.: Athenäum, 1972. – 113 s.
12. Brinkmann H. Die deutsche Sprache: Gestalt und Leistung. – Düsseldorf: Schwann, 1962. – 588 s.
13. Flämig W. Grammatik des Deutschen. Einführung in die Struktur und Wirkungszusammenänge. – В.: Akademie, 1991. – S. 287–289.
14. Fougeron I. Retour sur les conjonctions adversatives *A* et *NO* en russe // Bulletin de la Société de la linguistique de Paris. – Т. XC. – Paris, 1995. – P. 313-333.
15. Kayshanskaya V.L. A Grammar of the English Language. – Л.: Просвещение, 1973. – 320 с.
16. Kobrina N.A. An English Grammar. Syntax. – М.: Просвещение. – 1985. – 160 с.
17. Lang E. The Semantics of Coordination. – Amsterdam: Benjamins, 1984. – 300 p.

Собчук Л. А.
Київський національний
лінгвістичний університет

**СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА МОВНИХ ОДИНИЦЬ
НА ПОЗНАЧЕННЯ СМАКОВИХ СЕНСИ БІЛІЙ
У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ**

У сучасних лінгвістичних дослідженнях панує думка, що зрозуміти природу мови можливо лише на основі вивчення людини і її картини світу в цілому. Мовні проблеми розглядаються у тісному зв'язку зі сприйняттям, свідомістю, мисленням і практичною діяльністю особистості. Опис слів відбувається з урахуванням їх спрямованості на позамовну реальність, оскільки це може бути досить продуктивним для виявлення їх власне мовного змісту.

Проблема єдності мови, мислення й мовної свідомості розглядається з акцентом на семантичні її аспекти. Співвідношення форми й змісту мовних одиниць різних рівнів, мовного значення й позамовного (енциклопедичного) знання базується на матеріалі чуттєвих образів, пам'яті та уявлення. Фрагмент буття предметного світу, відбитий в етнічній свідомості, потрапляє в аналогічний кругообіг могутності пізнання внутрішньо-аналогічних постійних зв'язків і стає життєвим символом-алегорією, що базується вже на художній експресії смислової перехідності. Зовнішні асоціації реального буття стають для мовця внутрішньою звичаєвою сутністю [6, 14]. Значення змістовно відтворюючих мовних одиниць значно ширше простого поняття і може містити інформацію екстралінгвістичного, культурологічного, міфопоетичного характеру і при цьому відбивати авторську позицію. Тому інформація цієї одиниці картини світу може включати як відомості про об'єктивний стан речей у реальності, так і відомості про уявлені світи.

До малодосліджених лексичних груп належать назви смаку, у яких відбилися результати пізнання людиною смакових якостей. Серед емпірійних відчуттів, властивих людині, смаку належить особлива роль. Він відіграє важливу функцію захисних реакцій організму на зовнішні подразники і має велике емоційно-психологічне значення для людини [4, 3]. Смакові відчуття як чуттєвий рівень пізнання, джерело наших знань про певний відрізок дійсності виступають предметом вивчення різних наук – медицини, психології, фізіології та ін.

Урахування позамовних чинників при дослідженні смакових сенсibiliй є неминучим, оскільки мові разом із відносною замкненістю її формальної системної організації властива широка орієнтація на навколишній світ. Генетично смакові відчуття, як і інші види чуттєвого пізнання, сформувалися у процесі довготривалої еволюції людини в умовах праці і взаємодії з довкіллям.

Незважаючи на велике значення смаку для життєдіяльності людини, у порівнянні з іншими сенсорно-рецептивними сенсibiliями (зоровими, слуховими тощо), він традиційно вважається периферійною перцепцією. Неможливо однозначно сказати, наскільки недослідженість цієї проблеми визначається відсутністю інтересу до неї, а наскільки – неясним характером самої перцепції. Так, до цих пір психологам невідомо, як саме хімічна стимуляція органів смаку перетворюється в електричні сигнали, які поступають до мозку [13, 27]. Неоднозначним є визначення також локалізації центрів сприйняття смаку в корі головного мозку [14, 32].

Таким же невизначеним є статус смакових атрибутів і в мові. Для свого опису смак має набагато менше слів, ніж інші відчуття.

Назвами на позначення смаку часто виступають лексеми, похідні від об'єктів. Так, носії німецької мови говорять про “fruchtigen und harzigen Wein” – терпке вино з ароматом свіжих фруктів, “Erdbeergeschmack” – смак суниці, “metallische Geschmacksnoten” – металевий привкус. Як показують наступні приклади: “beißender Geschmack des Meerrettich” – пекущий смак хрону, “kühlender Geschmack des Pfefferminzbonbons” – прохолодний смак м'ятної карамельки, “scharfer Geschmack des Chilipfeffers” – гострий смак “чилійського” перцю, для семантизації концептів смаку запозичуються вирази з інших сфер чуттєвого сприйняття, насамперед із сфери дотику, зокрема температури тощо.

Всі психологи зазначають, що смакові сенсibiliї особливо тісно пов'язані з нюховими (В. Н. Носуленко, Е. Голдштейн, Дж. Брунер, А. Р. Лурія та ін.). Цей факт знаходить своє відображення і в мові: обидва ці модуси мають великий набір спільних атрибутів. Один і той самий прикметник визначає і смак предмета, і його запах. Цікаво те, що досить часто ці слова вживаються по відношенню до неістивних об'єктів, які мають певний специфічний смак і запах. З одного боку, німці говорять: “würziger Geruch einer Speise” – пряний запах страви і “würziger Geschmack einer Speise” – пряний смак страви; з іншого – “salziger Geruch des Meeres” – солоний запах моря і “salziger Geschmack des Seewassers” – солоний смак морської води тощо.

У сучасній німецькій мові немає простих слів смаку, які оцінюють його як добрий або поганий. З цією метою використовуються вирази: “es schmeckt gut” – це смачно (смакує добре), “es schmeckt schlecht” – це несмачно (смакує погано). При визначенні того, що сприймається на смак, говорять, що їжа є гострою “scharf”, свіжою “frisch”, прісною “schal”, сухою “trocken”: “es hat einen flachen, falschen Geschmack”, “es hat einen starken Geschmack”, “es schmeckt trocken (z.B. Knäckebrötchen ohne Wasser oder grüne Stachelbeeren)”, “es schmeckt ranzig (z.B. saure Milch)”, “es schmeckt nach Salbei (z.B. Antilopenfleisch)”, “es schmeckt schal”.

Ще одну цікаву проблему утворення і вживання смакових мовних одиниць зумовлює розвиток харчової промисловості. У наш час для масового споживача широко доступні штучні харчові (смакові) продукти: креми, морозиво, лікери, жувальна гумка і т.д. [12, 85]. У зв'язку з цим для опису штучно створених смаків у німецькій мові досить поширена тенденція вживання таких лексем, як “Schokoladengeschmack des Likörs” – шоколадний смак лікеру, “Erdbeergeschmack der Creme” – полуничний смак крему тощо.

До власне смакових назв, що позначають основні видові поняття елементарного смаку, у німецькій мові належать лексеми “süß” (солодкий), “sauer” (кислий), “salzig” (солоний) і “bitter” (гіркий). Слід зазначити, що основні смакові атрибути, які виокремлюються мовою, покладені в основу класифікації смаку в психології. Майже у всіх запропонованих списках основними виявляються солодкий, гіркий, кислий та солоний [12, 84].

Нові дослідження виявили наступний базовий смак: м'ясоподібний смак глутамату (складний ефір або сіль глутамінової кислоти, яка використовується у харчовій промисловості як замітник солі або підсилювач смаку), для позначення якого немає елементарного слова в європейських мовах, в т.ч. і німецькій, на відміну від східно-азіатських: япон. umami, кит. xian, індонез. gurih тощо [Geschmackwörter im Chyenne, Nordamerika // <http://www.fortunecity.com/victorian/song/1147/taste>].

Для номінації властивостей смаку німці використовують також слово “herb”, яке займає проміжне місце між “sauer” та “bitter” і вказує на відсутність солодкого: “herber Wein” – терпке вино.

Всі ці прикметники у своєму прямому значенні характеризуються властивістю виражати ознаки предметів не через відношення до інших предметів, дій чи обставин, а власне семантикою [7, 15].

Насамперед смакові відчуття орієнтуються на прототипові еталони, відображені у тлумачних словниках: цукор, мед – еталони солодкого: “süß – wie Zucker oder Honig schmeckend”, полин – гіркокого: “bitter wie Galle”, сіль – солоного “salzig – nach Salz schmeckend”, лимон – кислого: “sauer wie Zitrone schmecken”. Вони характеризують смак їжі: “süße Suppe” – солодкий суп, “süße Soße” – солодкий соус, “salziger Wein” – солонувате вино, “bittere Shokolade” – гіркий шоколад, “saure Milch” – кисле молоко, “saure Pflaume” – кисла слива тощо.

Проте семантична структура цих лексем не обмежується лише прямими значеннями на позначення властивостей їжі. Для прикметників, які позначають смак, дуже важливою є “смакова оцінка”, яка розмежує приємне і неприємне, що в свою чергу знайшло відображення при творенні переносних значень.

Із усіх смакових відчуттів найбільш яскравим і послідовним у мовній картині світу є уявлення про солодкий смак як найприємніший для людини. Це і приємні звуки, запахи, дотики, і щасливі, радісні дні, миті, і почуття щастя, радості, і сльози щастя, і уявлення про близьку людину, про щось гарне, і звернення до коханого: “ein süßer Fratz“ – славна дівчинка, “ein süßer Traum“ – чарівний сон, “ein süßes Geschöpf“ – миле створіння, “ein süßes Kind“ – чарівна дитина, “eine süße Musik“ – сентиментальна музика, “süßer Duft quillt aus dem Gärten“ – солодкий аромат доноситься із саду, “träume süß!“ – приємних сновидінь, “süße Stimme“ – солодкий, приємний голос, “süßes Kleid“ – гарне плаття, “das süße Leben“ – солодке життя, “meine Süße!“ – моя солодка, кохана.

Однак, існує і негативне переносне значення, в основі якого лежить уявлення про надлишок солодкого, що за аналогією характеризує надмірну лагідність, нещирість: “seine Reden sind süß wie Honig“ – його слова солодкі як мед (залежить від контексту, може мати і

позитивне значення), “ein süßes Maul mächen“ – підлещуватись, та й саме слово “süß“ може використовуватись у мовленні для вираження негативних оцінок. Цей факт, певно, свідчить про почуття міри, пропорції у фізіології і свідомості людини, порушення якої призводить до зворотних результатів.

Уявлення про солодке у мовній картині світу насамперед протистоїть гіркоту за цілою низкою переносних значень: це і гіркі сльози – “bittere Tränen weinen“, гіркі образливі слова – “bittere Worte“, гірка іронія – “bittere Ironie“, гірка доля – “bitteres Schicksal“, гірка нужда “bittere Not” тощо.

Проте ці протилежні уявлення не до кінця симетричні у наївному моделюванні психічного світу: “bitterer Ernst“ – гірка правда, “bitterer Harm“ – гірка печаль, “bitterer Haß“ – люта ненависть, “bittere Erfahrung“ – гіркий досвід.

Крім того, лексеми “bitter“ притаманне значення підсилення: “bittere Kälte“ – сильний холод, “bitterer Frost“ – лютий мороз, “bittere Schmerzen” – страшний, сильний біль.

Асоціація гіркою у свідомості з неприємним зумовила також розвиток ще одного значення цієї лексеми. Слово “bitter” вживається по відношенню до злої, жорстокої людини: “das Leiden hat ihn bitter gemacht” – страждання зробило його жорстоким, “die bitterseten Feinde” – найзапекліші вороги.

Одне з переносних значень такої назви на позначення смакових сенсирів як “herb” вступає в синонімічні відношення з переносним значенням слова “bitter” – гіркий, жорстокий: “eine herbe Enttäuschung” – гірке розчарування, “herber Spott” – жорстока насмішка. Даний прикметник використовується в розмовній мові для характеристики властивостей людини: “ein herber Charakter” – суворий характер.

Що стосується прикметника “salzig“ (солоний), то він наближується до значення гіркою у наступному виразі: “salzige Träne“ – гіркі сльози (дослівно: солоні сльози), а у словосполученнях “salziges Wasser“ – солоня вода, “salziger See“ – солоне озеро протистоїть одному зі значень лексеми “süß“ – прісний: “süßes Wasser“ – прісна вода.

Вираз “es fehlt Salz an der Suppe” характеризує людину нудну, нецікаву, якій бракує дотепності, гостроти. Сіль, як відомо, є необхідним складовим елементом їжі. Подібне оцінне уявлення, на нашу думку, розвинулося за аналогією з прісною їжею, несмачною через недостатню кількість солі.

Цікавими видаються оцінні асоціації, пов’язані зі словом “sauer” (кислий). Певно, основою образу оцінних уявлень, які характеризують посмішку, вираз обличчя, настрої, голос, слугувала гримаса незадоволення від кислого смаку: “sauer aussehen“ – мати кислий вигляд, “sauer auf etw. reagieren“ – бути незадоволеним, “eine saure Miene machen“ – скривити обличчя.

У деяких випадках оказіонального вживання “sauer“ (кислий) може вступати в синонімічні відношення з “bitter“ (гіркий) у значенні “тяжкий, нелегкий”: “das hat er sich sauer verdient“ – це йому дісталось нелегко, “das Lügen kommt ihn nicht sauer an“ – йому не важко збрехати, “es kommt mich sauer an“ – мені приходить нелегко, “j-m das Leben sauer mächen“ – отруювати комусь життя.

Отже, при творенні нових значень смакових сенсирів взаємодіють різноманітні чинники: фізіологічна природа людини, зокрема задоволення чи незадоволення, яке ми відчуваємо у контакті з навколишнім світом; аналоговість, метафоричність і стереотипність сприйняття і мислення, закріплені у мовній картині світу; “вростання“ носіїв мови в мовну картину світу, основу якої складають як емпірична, життєва, дійова практика, так і практика історично-культурна [11, 25].

Таким чином, асоціації емпіричної повсякденної свідомості виражають складний

світ історичного проходження людського сприйняття і уявлень крізь досвід реального, матеріального та духовного життя народу. Оцінні уявлення зокрема пов'язуються з еталонами, стереотипами людської свідомості, які впливають на сприйняття світу даним етносом.

Використана література:

1. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. – М.: Языки русской культуры, 1998.
2. Брунер Дж. Психология познания / Пер. с англ. К. И. Бабицкого. – М.: Прогресс, 1977.
3. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. – М.: Русские словари, 1996.
4. Гайдаєнко І.В. Назви на позначення смаку: етимологія, семантика, функціонування // Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Запоріжжя, 2002.
5. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу: Монографія, 2-е вид., випр. і доп. – К.: Логос, 2004. – 284 с.
6. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002.
7. Куценко А.В. Семантическая структура прилагательных вкусообозначений и их лексической сочетаемости в английском и русском языках. // Дис. ... канд. філол. наук. – М., 1979.
8. Лурия А.Р. Предисловие редактора русского издания // Брунер Дж. Психология познания. – М.: Прогресс, 1977.
9. Михайлова И.Б. Чувственное отражение в современном сознании. – М.: Мысль, 1972.
10. Сукаленко Н.И. Отражение обыденного сознания в образной языковой картине мира. – К.: Наук. думка, 1992.
11. Рузин И.Г. Когнитивные стратегии именования: модусы перцепции (зрение, слух, осязание, обоняние, вкус) и их выражение в языке. // Вопросы языкознания, 1994. – №6. – С. 79–100.
12. Goldstein E.B. Sensation and perception. – Belmont, 1984.

*Цюпа М. А.
Київський національний
університет імені Тараса Шевченка*

ІНІЦІАЛЬНІ АБРЕВІАТУРИ ЯК ВИД СКОРОЧЕНЬ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Постановка загальної проблеми та її зв'язок з науковими і практичними завданнями. Стаття присвячена особливостям утворення, написання та функціонування ініціальних аббревіатур у французькій мові. **Актуальність дослідження** зумовлена постійно зростаючим інтересом лінгвістів до процесу аббревіації, надзвичайно поширеним у сучасній французькій мові, її видів. Питання функціонування ініціальних аббревіатур, їх орфографії та вимови потребує значної уваги з боку дослідників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище аббревіації було предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних мовознавців (О. Г. Косарева, Ю. А. Лазарева, О. П. Шаповалова, Т. І. Щелок, А. Міттеран). Деякі дослідники у своїх працях цікавилися питанням аббревіатур з точки зору їх написання (Г. Г. Крючков, І. В. Ситдикова, О. В. Станіслав, Н. В. Бабченко).

Наукові результати. Аббревіатури, або скорочення, широко вживаються у пресі, рекламі, на радіо, телебаченні, у науково-технічній, художній літературі, активно використовуються у розмовній мові. Скорочення кожного шару лексики різняться за своєю структурою, графічним оформленням, часом існування, вимовою. Розвиток аббревіації у французькій мові найчастіше пояснюють внутрішньо лінгвістичними причинами, а також дією екстралінгвістичних факторів і міжмовними впливами. Актуалізація найрізноманітніших сфер життя, розвиток окремих галузей науки і техніки, розвиток